

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ส่งผลต่อ การพัฒนามาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดในเขตภาคกลาง โดยศึกษาทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยศึกษาข้อมูลในการวิจัยดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีการการท่องเที่ยว
- 2.2 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.4 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
- 2.5 มาตรฐานการบริการ
- 2.6 บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีการการท่องเที่ยว

ราชบัณฑิตยสถาน (2552) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ทฤษฎีการการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับภูมิภาคและระดับโลก อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ โดยสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีความงดงามแปลกตา มีความสำคัญหรือมีคุณค่า รวมทั้งวิธีการดำเนินชีวิตอันดีงามที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมอันทรงคุณค่า และมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ ก็ถือเป็นทฤษฎีการการท่องเที่ยวประเทศไทยนับเป็นประเทศที่ได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ทำเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ตลอดจนทฤษฎีการธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวโดยทั่วไปแล้วทฤษฎีการการท่องเที่ยวอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1. ทฤษฎีการการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ทฤษฎีการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีความสวยงามแปลกตาตามสภาพทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา เช่น การกระทำของกระแสน้ำและคลื่นบริเวณชายฝั่ง รวมทั้งพื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปปรุงแต่งธรรมชาติจนเกิดความสวยงามร่มรื่น ทฤษฎีการธรรมชาติประเภทนี้ได้แก่ ภูเขา ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ

2. ทฤษฎีการการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ได้แก่ ทฤษฎีการการท่องเที่ยวที่มนุษย์แต่ละกลุ่มหรือชุมชนได้สร้างขึ้น ประดิษฐ์คิดค้น และยึดถือปฏิบัติกันเป็นระยะเวลายาวนาน ทฤษฎีการประเภทนี้แบ่งออกเป็น ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน และประเภทศิลปะขนบธรรมเนียม ประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ

การท่องเที่ยวไม่ว่าประเภทใดล้วนแต่มีความสำคัญก่อให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น ยังมีการจำแนกประเภทของทฤษฎีการการท่องเที่ยวได้อีกหลายประเภท ดังนี้ โดยศิริ ฮามสุโธ (2543) ให้ความหมายและแบ่งประเภทของทฤษฎีการการท่องเที่ยวไว้ว่า คือ สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว และแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) หมายถึง ทรัพยากร ทั้งทางด้านชีวภาพและกายภาพ ได้แก่ พื้นที่ป่า สัตว์ป่า น้ำตก ถ้ำ ชายหาด เกาะ แก่ง และปะการัง เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้มีความงดงามโดดเด่น เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาธรรมชาติ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ (Archeological and Historical Resources) หมายถึง พื้นที่ หลักฐาน และร่องรอยทางกายภาพที่เหลืออยู่ ซึ่งอาจบ่งบอกถึงสภาพความเป็นมาและพัฒนาการของสิ่งมีชีวิตทั้งในยุคนก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ ทั้งนี้รวมถึงวัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างหรือประดิษฐ์ขึ้นด้วย ตัวอย่างของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ ได้แก่อุทยานประวัติศาสตร์ในจังหวัดสุโขทัย พระพุทธรูป และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม รวมถึงสิ่งที่ตกทอดตามประเพณีโบราณมาสู่ชนรุ่นหลัง อาทิ ศิลปะการแสดง การแต่งกายแบบโบราณ ภาษาพื้นเมือง ความเชื่อเรื่องวิญญาณ กิจกรรมการยังชีพแบบดั้งเดิมของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งนี้ยังรวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก หรือพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่สร้างขึ้นนั้นอาจไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว แต่เป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ เช่น เขื่อน โรงงานผลิตเบียร์ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา สวนองุ่น และหมู่บ้านของชาวนาชาวไร่ เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวตามราชบัณฑิตยสถาน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม

2.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

2.2.1 ลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้ คือ

2.2.1.1 เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกแห่ง

2.2.1.2 เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

2.2.1.3 เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

2.2.1.4 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม

2.2.1.5 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว

2.2.1.6 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2.2.2 หลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หลักการดังนี้ (อุชาวดี พูลพิพัฒน์, 2545)

2.2.2.1 การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว

2.2.2.2 การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over-Consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

2.2.2.3 การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ (Maintaining Diversity) สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต

2.2.2.4 การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

2.2.2.5 การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น (Supporting Local Economic) โดยคำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

2.2.2.6 เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

2.2.2.7 การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

2.2.2.8 เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุก ๆ ระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

2.2.2.9 ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

2.2.2.10 การวิจัยและติดตามผล (Undertaking Research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2.3 ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (อุชาวดี พูลพิพัฒน์ผล, 2545)

2.2.3.1 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถมอบประสบการณ์นั้นหนาแน่นกว่าที่ตีให้แก่นักท่องเที่ยว

2.2.3.2 เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึง การเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นั้นหนาแน่นกว่าที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2.2.3.3 เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), (2556) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นทางออกในการแก้ปัญหาการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จากทั้งปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาชุมชนท้องถิ่นไม่ได้รับประโยชน์และไม่มีส่วนร่วม หรือปัญหาความไม่ยั่งยืนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นหลักการเพื่อความยั่งยืนที่มีการนำไปใช้กับทุกกิจกรรมในการดำเนินกิจการ สถานประกอบการ ตลอดจนโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

องค์การท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวที่ได้รับการคาดหวังให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรด้วยวิธีการที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรีย์ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต”

The Global Sustainable Tourism Criteria กำหนดว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) วางแผนการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ดำเนินการโดยยึดถือผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ตลอดไป
- 4) ลดผลกระทบทางลบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึง ของ Shirley Eber (1993) ไว้ดังนี้

- 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจระยะยาว (Using Resource Sustainably)
- 2) การลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดปริมาณของเสีย เพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการบำบัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย (Reducing Over - Consumption and Waste)
- 3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Maintaining Diversity)

4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนการพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (Integrating Tourism into Planning)

5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย (Supporting Local Economics)

6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (Involving Local Communities)

7) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (Consulting Stakeholders and the Public)

8) การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกความคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับของการบริการการท่องเที่ยว (Training Staff)

9) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly)

10) การวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (Undertaking Research)

แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยสังคมเป็นใหญ่ ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน

นอกจากนี้ นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ดังนี้ (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547: 3-4)

1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอติ (Using Resource Sustainable) หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มีความเพียงพอต่อการใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over - Consumption and Waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็เป็นการลดการใช้ไม้หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น

3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจจะเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจจะเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวงทบวง กรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5) ต้องนำการท่องเที่ยวขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น เช่น การหาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมใหม่ ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐานสร้างรายได้เสริมในท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7) หมั่นประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่เพื่อร่วมประชุม ปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสารหรือรถรับจ้างในท้องถิ่นควรเป็นราคารมาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย

8) การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กรเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์

9) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารบริการการขายให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปสื่อทัศนูปกรณ์แบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาด การท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดิโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10) ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอโดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้นำหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาเป็นแนวคิดการวิจัยโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

การนำหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาปฏิบัติ ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถปรับตัวให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก ในขณะเดียวกันต้องรักษาคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์พร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและมีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นยังคงสวยงามและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวต่อไป โดยหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว การใช้การท่องเที่ยวเพื่อขยายเศรษฐกิจในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น การประสานความ

ร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นการจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อมและการวิจัยและติดตามผล เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดในเขตภาคกลาง

2.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากแนวทางการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (2549) ได้กล่าวถึง หลักการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันในหลาย ๆ พื้นที่ได้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างระมัดระวังและมีความรอบคอบมากขึ้น ซึ่งกลยุทธ์เหล่านี้จริง ๆ แล้วก็อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อย่างเป็นทางการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นักวางแผนและผู้เกี่ยวข้องอาจใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการรวมเอาวิสัยทัศน์ที่กว้างของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้าไปบูรณาการกับนโยบายและการปฏิบัติการของท้องถิ่น ดังนี้

2.3.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนหมายถึง สมาชิกของชุมชนจะต้องควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน กำหนดแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการทำนุบำรุงและส่งเสริม รวมทั้งการร่วมกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ในการพัฒนาและการบริหารจัดการ

2.3.2 ความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง นวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาขึ้นจากความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

2.3.3 การสร้างโอกาสการจ้างงานที่มีคุณภาพหมายถึง การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจะต้องรวมถึงโอกาสในการจ้างงานที่มีคุณภาพ การจัดหางานที่ดีและเหมาะสมให้กับคนในพื้นที่ควรเป็นส่วนหนึ่งของภาพรวมของการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ และหนึ่งในกระบวนการจ้างงานที่มีคุณภาพนั้น คือ การให้โอกาสคนท้องถิ่นเข้ามาร่วมบริหารและจัดการ

2.3.4 การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวหมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการวางแผน ในการพัฒนา และการดำเนินการบริหารทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการกระจายของผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในระหว่างสมาชิกในชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการต่าง ๆ

2.3.5 การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า เกิดประโยชน์สูงสุดหมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องมีความเสมอภาค การกระจายต้นทุนและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะต้องเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

2.3.6 การวางแผนระยะยาวหมายถึง หลักประกันว่าพื้นที่นั้นไม่เสียหายจากการดำเนินกิจการ และจะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในเชิงรุกเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่

2.3.7 ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้มีส่วนได้เสียประโยชน์ในพื้นที่ และความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและมนุษย์ ตลอดจนการตระหนัก

ถึงความสำคัญของการร่วมมือระหว่างรัฐบาล ชุมชนท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรไม่แสวงกำไรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์ธรรมชาติ

2.3.8 ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาด้านต่าง ๆ หมายถึง กลยุทธ์และแผนด้านการท่องเที่ยวจะต้องได้รับการเชื่อมโยงเข้ากับนวัตกรรมและแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับต่าง ๆ

2.3.9 ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ หมายถึง ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการขนส่ง ที่จอดรถ ความสามารถในการรองรับด้านน้ำดื่ม น้ำใช้ ความสามารถในการกำจัดน้ำเสีย จะต้องได้รับการพิจารณาพร้อมกับแผนการท่องเที่ยวและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

2.3.10 การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใด ย่อมมีผลกระทบต่อการประกอบการหรือคุณภาพการทำงานของธุรกิจด้านอื่น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2.3.11 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว หมายถึง ความจำเป็นที่ต้องทำการประเมินผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องได้รับการพิจารณา โดยครอบคลุมทั้งข้อจำกัดและการพัฒนาด้านกายภาพ ด้านธรรมชาติ ด้านสังคม และวัฒนธรรม ต้องมีความสอดคล้องกับข้อจำกัดของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม แผนและการทำงานใด ๆ ควรได้รับการประเมินอย่างสม่ำเสมอ และมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสม

2.3.12 การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ หมายถึง การพัฒนาแนวทางหรือหลักเกณฑ์สำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมถึง การประเมินผลกระทบ นอกจากนี้ต้องมีการสร้างประมวลจรรยาบรรณในการปฏิบัติสำหรับการท่องเที่ยวในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาดัชนีชี้วัดและขีดจำกัดสำหรับชี้วัดผลกระทบ และความสำเร็จของโครงการท่องเที่ยว กลยุทธ์สำหรับการปกป้องและติดตามตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็น หากชุมชนต้องการปกป้องรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยวของพวกเขา

2.3.13 การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว ต้องเปลี่ยนมาเป็นการให้ความสำคัญของโอกาสในการจ้างงาน และการพัฒนารายได้ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของคนท้องถิ่นด้วย และในขณะเดียวกันก็ต้องแน่ใจว่า การตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนานั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร สาธารณะต่าง ๆ เช่น น้ำ อากาศ และที่ดินของส่วนรวมควรมีความรับผิดชอบต่อที่สามารถตรวจสอบได้ในฐานะของผู้ใช้ เพื่อให้เป็นที่แน่ชัดว่าทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด

2.3.14 การพัฒนาคน การศึกษาและหลักสูตรต่าง ๆ หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทางการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้

ความเข้าใจให้กับสาธารณะชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

2.3.15 การเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชน และพื้นที่ หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรวมถึงการส่งเสริมกิจกรรมและการดำเนินการที่จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของสภาพภูมิทัศน์และพื้นที่ในบริเวณนั้น ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และโอกาสในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ กิจกรรมต่าง ๆ ควรมุ่งให้เกิดประสบการณ์ที่มีคุณภาพ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

2.3.16 การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร หมายถึง ขนาดและประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวจะต้องสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดและขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก และบริการที่มีผลกระทบน้อย

2.3.17 การดำรงรักษาทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องช่วยดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้โดยใช้หลักเกณฑ์และมาตรฐานของสากล

2.3.18 การทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ การส่งเสริมการตลาดควรกระทำอย่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อสะท้อนจริยธรรมของการบริหารจัดการของแหล่งพื้นที่การท่องเที่ยว

2.4 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

กรมการท่องเที่ยว กล่าวถึงจัดทำคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวไว้ 14 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ น้ำตก ชายหาด เขิงเขตร แหล่งธรรมชาติ ศิลปะวิทยาการ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ นันทนาการ ถ้ำ แก่ง เกาะ น้ำพุร้อน เขิงนิเวศ ธรณีสัณฐาน

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้จะนำคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และวัฒนธรรม มาใช้ในการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภท ได้แก่

2.4.1 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (กรมการท่องเที่ยว, 2556ก) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากเป็นสิ่งที่มิได้อยู่และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีสภาพและการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา มีระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในตัวเองด้วยปัจจัยต่าง ๆ กัน และองค์ประกอบเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจค่อยเป็นค่อยไปหรืออาจรวดเร็วมากจนเห็นได้ชัดเจนแล้วแต่กรณีไป ซึ่งผลจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์อาจทำให้เกิดการสูญสลายของแหล่งธรรมชาตินั้นได้ ถ้าปราศจากความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ ความสวยงามของแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่มากมายในประเทศไทย เป็นจุดดึงดูดสำคัญในด้านการท่องเที่ยวแต่การเปิดพื้นที่ธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้แหล่งธรรมชาติหลายแห่งเกิดความเสื่อมโทรม และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้นการกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่าง ๆ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เพื่อยกระดับ

มาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้ป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายและมีความสวยงามมากมาย แต่ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวในบางแห่งได้ถูกทำลายไปจนหมดสภาพ หรือถูกทำลายเสียหายไปเป็นบางส่วนหรืออยู่ในสภาพล่อแหลมต่อการถูกทำลายก็มีไม่น้อย ดังนั้นการเข้าไปใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติจึงมีสิ่งที่จะต้องพึงระวังไว้เสมอว่าแหล่งธรรมชาตินั้นสามารถสูญเสียไปได้ และบางแห่งนั้นยากต่อการฟื้นฟู การเข้าไปใช้ประโยชน์จะต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งธรรมชาติน้อยที่สุด ทั้งยังต้องพิจารณาถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินการในพื้นที่แหล่งธรรมชาติอย่างรอบคอบว่าจะมีผลกระทบอย่างไรมากน้อยแค่ไหน มีมาตรการในการลดผลกระทบอย่างไร และมีระบบการจัดการให้กิจกรรมที่จะเกิดในแหล่งธรรมชาตินั้นไม่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของแหล่งธรรมชาติจนเสื่อมสภาพลงไปกว่าเดิม

การกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นอกจากจะเน้นไปที่คุณค่าหรือความสำคัญของตัวแหล่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นศักยภาพในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมแล้วยังพิจารณาถึงความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศที่มีความอ่อนไหวทั้งในด้านความเปราะบางต่อการถูกทำลายและศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวของแหล่งธรรมชาติรวมทั้งการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย

คุณค่าหรือความสำคัญของแหล่งธรรมชาติ เกิดขึ้นจากหลายองค์ประกอบ ทั้งในด้านความสำคัญของแหล่งธรรมชาติที่มีต่อระบบนิเวศและความสำคัญต่อมนุษย์ ทั้งจากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากแหล่งธรรมชาติ คุณค่าทางด้านการเรียนรู้ และคุณค่าทางด้านจิตใจ การประเมินคุณค่าของแหล่งธรรมชาติประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ คุณค่าทางด้านชีวภาพ คุณค่าทางด้านกายภาพ คุณค่าทางสังคม

ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย คือ ภาวะที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้านใดด้านหนึ่ง ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาตินั้นอาจมาจากภัยธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าหรือคาดการณ์ล่วงหน้าได้แต่ไม่สามารถยับยั้งภัยธรรมชาตินั้นได้ และอีกประการหนึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งอาจจะตั้งใจหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านลบขึ้นกับสิ่งแวดล้อมได้ เช่น ปะการังในทะเลอันดามันบางบริเวณที่เคยอุดมสมบูรณ์แต่ปัจจุบันเสื่อมโทรมลงไปมากเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของน้ำ การเก็บเอาปะการังมาขาย การทอดสมอเรือ การประมง กิจกรรมการท่องเที่ยวไดน้ำ เป็นต้น

ในการประเมินคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย มีหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณา 4 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางด้านชีวภาพ ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1.1 ความหลากหลายของระบบนิเวศในแหล่งธรรมชาติ
 - 1.2 ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
 - 1.3 ความเป็นแหล่งรวมพืชหรือสัตว์ที่มีลักษณะโดดเด่น หายาก ใกล้สูญพันธุ์ หรือมีจำนวนมาก
 - 1.4 ความโดดเด่นเฉพาะตัวของระบบนิเวศในแหล่งธรรมชาติ
2. คุณค่าทางกายภาพ ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 2.1 จำนวนประเภทของแหล่งธรรมชาติภายในแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.2 ขนาดของแหล่งธรรมชาติ
 - 2.3 สภาพความสวยงามทางกายภาพและสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งธรรมชาติ
 - 2.4 ความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวทางกายภาพของพื้นที่
3. คุณค่าทางสังคม ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 3.1 คุณค่าต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น
 - 3.2 คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และวัฒนธรรม
4. ความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 4.1 ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายโดยมนุษย์
 - 4.2 ความเสี่ยงต่อการถูกทำลายจากภัยธรรมชาติ

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่งเสริมแหล่งธรรมชาตินั้น ๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งธรรมชาติอาจมีสภาพธรรมชาติที่สวยงามมาก แต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง หรือเส้นทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวไม่ปลอดภัย ก็ทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว สำหรับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีดัชนีชี้วัดที่ใช้พิจารณา 5 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งธรรมชาติความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของ

ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามหน่วยงานหรือองค์กรที่รับผิดชอบ ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานกลาง เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เป็นต้น

ข้อแตกต่างระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยหน่วยงานกลางและแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่นคือ แหล่งท่องเที่ยวที่หน่วยงานกลางดูแลจะมีนโยบาย แผนงาน และโครงการในการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติที่ชัดเจน รวมถึงในด้านงบประมาณและบุคลากร แต่แหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลโดยท้องถิ่นส่วนมากมักจะขาดระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะเสื่อมโทรมได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานท้องถิ่นสามารถเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนได้มากกว่า รวมทั้งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

หลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย 2 ด้านได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1.1 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

1.3 การจัดการของเสียและสภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

1.4 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

1.5 การให้ความรู้ถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยวนักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

2.1 การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว

2.2 มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

2.3 มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศและการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการ และชุมชนโดยรอบ

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีศักยภาพหรือความดึงดูดใจในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือไม่ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย

ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณค่าทางด้านชีวภาพ ด้านคุณค่าทางกายภาพ ด้านคุณค่าทางสังคม และด้านความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ทั้งนี้เกณฑ์แต่ละข้อจะมีค่าคะแนนเท่ากับ 10 คะแนน ซึ่งแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจะต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 20 คะแนน หรือได้คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติได้คะแนนต่ำกว่า 20 คะแนน แสดงว่า พื้นที่นั้นขาดความดึงดูดใจหรือมีศักยภาพต่ำในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้ง 3 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านคุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด 40 คะแนน เนื่องจากเป็นสิ่งดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา 35 คะแนน และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด 25 คะแนน

วิธีการให้คะแนน

ในการให้คะแนนมี 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การให้คะแนนโดยพิจารณาว่าแหล่งท่องเที่ยวมีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดข้อใดมากที่สุดและจะให้ค่าคะแนนในข้อที่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวควรได้ในข้อนั้นเพียงข้อเดียว ทั้งนี้จะมีค่าการให้คะแนนตั้งแต่ 0 คะแนน ถึง 5 คะแนน หรือ 1 คะแนน ถึง 5 คะแนน โดยให้ผู้ประเมินทำเครื่องหมาย ☐ รอบหมายเลขที่ต้องการในช่องคะแนน (A)

วิธีที่ 2 การให้คะแนนโดยพิจารณาว่าแหล่งท่องเที่ยว นั้น มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดข้อใดบ้างโดยดัชนีชี้วัด 1 ข้อ จะมีค่าเท่ากับ 1 คะแนน หากไม่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดใดเลย จะมีค่าเท่ากับ 0 คะแนน หากมีคุณสมบัติตรงแต่ไม่ได้ดำเนินการหรือไม่มีประสิทธิภาพจะมีค่าเท่ากับ 0.5 คะแนน หากมีคุณสมบัติครบทุกข้อ จะมีค่าเท่ากับ 5 คะแนน โดยให้ผู้ประเมินทำเครื่องหมาย ☐ รอบหมายเลขที่ต้องการในช่องคะแนน (A)

วิธีการคิดคะแนน

ค่าน้ำหนัก

ค่าน้ำหนัก มี 2 ค่า คือ 0.5 และ 1 ซึ่งค่าน้ำหนักที่แตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับค่าคะแนนเต็มที่กำหนดไว้ในแต่ละองค์ประกอบซึ่งมีจำนวนดัชนีชี้วัดที่ใช้ในการพิจารณาแตกต่างกัน ดังนั้นค่าน้ำหนักที่ให้ในแต่ละเกณฑ์จึงไม่ได้บ่งชี้ถึงความสำคัญของดัชนีชี้วัดนั้น ๆ

การคิดคะแนน

นำคะแนนคูณกับค่าน้ำหนัก จะได้เป็นค่าคะแนนที่ได้

$$\text{ค่าคะแนนที่ได้} = \text{คะแนน} \times \text{ค่าน้ำหนัก}$$

การกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ในการกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว นั้น จะนำคะแนนที่ได้ไปเทียบระดับมาตรฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้แสดงไว้ด้านล่าง

ค่าคะแนน	ระดับมาตรฐาน	สัญลักษณ์
81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม	★★★★★
71 – 80	ดีมาก	★★★★
61 – 70	ดี	★★★
51 – 60	ปานกลาง	★★
50 หรือน้อยกว่า	ต่ำ	★

2.4.2 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (กรมการท่องเที่ยว, 2556ข)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป และเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไปประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้นการกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญ

ในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัยและความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการที่แหล่งท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากนี้จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1.1. ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิตภูมิปัญญาและองค์ความรู้
 - 1.2. ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี
 - 1.3. ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม
 - 1.4. ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง
 - 1.5. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้
 - 1.6. ความผูกพันต่อท้องถิ่น
 - 1.7. ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์
2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด

ได้แก่

- 2.1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2.2. ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว
- 2.3. ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ ได้แก่

1. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการเสริมสร้างจิตสำนึกและการเรียนรู้ในคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ

การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน ได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 1.1 การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่
 - 1.3 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการ

ท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
 - 2.1 การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว
 - 2.2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - 2.3 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก
 - 2.4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
 - 2.5 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวมากที่สุด 50 คะแนน เนื่องจากเป็นสิ่งดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา 40 คะแนน และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด 10 คะแนน

วิธีการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะมี 2 วิธี ได้แก่

วิธีที่ 1 การให้คะแนนโดยพิจารณาว่าแหล่งท่องเที่ยว มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดข้อใดมากที่สุดและจะให้ค่าคะแนนในข้อที่เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวควรได้ในข้อนั้นเพียงข้อเดียว ทั้งนี้จะมีค่าการให้คะแนนตั้งแต่ 0 คะแนน ถึง 5 คะแนน หรือ 1 คะแนน ถึง 5 คะแนน โดยให้ผู้ประเมินทำเครื่องหมาย รอบหมายเลขที่ต้องการในช่องคะแนน (A)

วิธีที่ 2 การให้คะแนนโดยพิจารณาว่าแหล่งเที่ยวนั้น มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดข้อใดบ้างโดยดัชนีชี้วัด 1 ข้อ จะมีค่าเท่ากับ 1 คะแนน หากไม่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดใดเลยจะมีค่าเท่ากับ 0 คะแนน หากมีคุณสมบัติตรงแต่ไม่ได้ดำเนินการหรือไม่มีประสิทธิภาพให้ 0.5 คะแนน หากมีคุณสมบัติครบทุกข้อจะมีค่าเท่ากับ 5 คะแนน โดยให้ผู้ประเมินทำเครื่องหมายรอบหมายเลขที่ต้องการในช่องคะแนน

การกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ในการกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวจะนำคะแนนที่ได้ไปเทียบระดับมาตรฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แสดงไว้ด้านล่าง

ค่าคะแนน	ระดับมาตรฐาน	สัญลักษณ์
81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม	★★★★★
71 – 80	ดีมาก	★★★★
61 – 70	ดี	★★★
51 – 60	ปานกลาง	★★
50 หรือน้อยกว่า	ต่ำ	★

การเปิดเสรีด้านการท่องเที่ยวส่งผลกระทบอย่างไรต่อประเทศ

การเปิดเสรีด้านการท่องเที่ยวอาจนำมาทั้งข้อดีและข้อเสีย ผลประโยชน์สำคัญ ได้แก่

1. การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากจะช่วยเพิ่มการส่งออกและขยายฐานการตลาดในระดับภูมิภาค
2. การเพิ่มแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศในธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวในประเทศ
3. การกระตุ้นการแข่งขันของผู้ประกอบการในประเทศ ทำให้มีการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของการบริการ การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ รวมทั้งการสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ๆ ในตลาด ซึ่งย่อมส่งผลดีกับผู้บริโภคในประเทศ

4. การสร้างความยืดหยุ่นในตลาดแรงงาน ในกรณีการจัดทำ MRA ของอาเซียน คาดว่าจะส่งผลให้บุคลากรวิชาชีพท่องเที่ยวมีโอกาสเลือกทำงานในสถานที่ที่แสดงศักยภาพได้สูงสุดและนำมาสู่การสร้างรายได้ที่สูงขึ้น รวมทั้งช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับแรงงาน โดยเฉพาะบุคลากรที่มีฝีมือ

5. การถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้

การเปิดเสรีด้านการท่องเที่ยวก็อาจนำมาซึ่งผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่

1. การลดลงของอำนาจรัฐบาลในการควบคุมบริษัทต่างชาติที่เข้ามาตั้งกิจการในประเทศ รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน
2. การรั่วไหลทางเศรษฐกิจภายในประเทศ เนื่องจากการลงทุนจากต่างชาติในธุรกิจภาคบริการและการท่องเที่ยว ทำให้ผู้ให้บริการส่วนใหญ่เป็นบริษัทข้ามชาติ
3. ผลกระทบต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ซึ่งส่วนใหญ่ยังมีจุดด้อยในด้านขีดความสามารถในการแข่งขัน เนื่องจากขาดความพร้อมในด้านเทคโนโลยี เงินทุน เครือข่ายทางการค้า และประสบการณ์ในการให้บริการข้ามประเทศหรือเข้าไปลงทุนในต่างประเทศ ดังนั้นถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือการปกป้องจากภาครัฐแล้ว ธุรกิจ SME เหล่านี้ก็อาจเสี่ยงกับภาวะขาดทุนและการต้องปิดกิจการในที่สุด
4. ปัญหาการแย่งงานในประเทศ การเปิดโอกาสให้บุคลากรวิชาชีพท่องเที่ยวสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีอาจส่งผลให้แรงงานต่างชาติเข้ามาแย่งงานคนในประเทศ

5. ปัญหาสมองไหล แรงงานที่มีทักษะสูงมีแนวโน้มที่จะเลือกไปทำงานยังต่างประเทศ เนื่องจากได้ค่าตอบแทนและโอกาสในอาชีพการงานที่ดีกว่าทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะสูงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

6. ผลกระทบต่อผู้บริโภคในประเทศ เนื่องจากบริษัทข้ามชาติที่มาลงทุนในธุรกิจบริการในประเทศกลายเป็นผู้ผูกขาดทางการค้า ทำให้ไม่เกิดการแข่งขันในตลาด

2.5 บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยว

การดำเนินการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวย่อมมีผลเชื่อมโยงไปยังทุกคนภายในประเทศที่จัดให้มีการท่องเที่ยว (พิมพรรณ สุจารินพงค์, 2549: 6-7) ดังนี้

1.5.1 นักท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ต้องการเดินทางจากที่อยู่ปกติของตนไปยังท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาความรู้ ความเพลิดเพลินจากแหล่งท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังต้องมีความยินดีที่จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

1.5.2 เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชม อาจเป็นสถานที่ของภาครัฐบาลหรือเอกชน โดยที่ได้ทำการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งดำเนินการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชม เพื่อแลกเปลี่ยนกับรายได้จากการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

1.5.3 ผู้ประกอบการในธุรกิจนำเที่ยว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ประกอบธุรกิจบริการด้านการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจ โดยได้รับรายได้จากการให้บริการนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งตอบแทน อันจะนำไปสู่ผลกำไรอันเป็นวัตถุประสงค์หลักของการประกอบธุรกิจ

1.5.4 ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นบริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยได้รับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว อันหมายถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา จึงเป็นหน้าที่ของคนในท้องถิ่นที่จะต้องดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้คงความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะไปท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องรู้จักวัฒนธรรมประเพณีของตน ให้ความสนใจและเข้าใจอย่างถ่องแท้ในวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของตนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นให้นาน

1.5.5 เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและปฏิบัติหน้าที่ราชการในส่วนราชการต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การวางแผนและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรวมถึงการอนุรักษ์ ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวีณ จุลภักดี (2549) ได้ทำศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลุ่มน้ำคลองยันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการท่องเที่ยวปัญหาสาเหตุแนวทางแก้ไขพร้อมทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่ลุ่มคลองยัน ตำบลตะกุกเหนือ ตำบลตะกุกใต้ กิ่งอำเภอวิภาวดี ตำบลบ้านยาง ตำบลน้ำหัก ตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัฐนิคม และบ้านนครบางจา ตำบลตะกุกเหนือ กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเริ่มกระบวนการวิจัยจากการทำความเข้าใจร่วมกับชุมชนมีการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพถอดบทเรียนทบทวนสถานภาพการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านเสวนาทิศทางการท่องเที่ยวพัฒนาเครื่องมือวางแผนและเก็บข้อมูลแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการร่วมกับหน่วยงานเกี่ยวข้องและชุมชนทำให้เห็นศักยภาพการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติวัฒนธรรมวิถีชุมชนและความพร้อมของชุมชนมีการเตรียมความพร้อมชุมชนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานเกี่ยวข้องมีการกระจายการบริหารจัดการและผลประโยชน์

อุไรพรรณ ปรางค์อุดมทรัพย์ (2544) ศึกษาความพร้อมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว พบว่าปัจจัยที่บ่งชี้ความพร้อมและศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีส่วนคล้ายกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วยปัจจัยหลักที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ โดยมีปัจจัยย่อยที่อธิบายปัจจัยหลักซึ่งผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในงานวิจัยแล้วดังนี้

1.1 เป็นแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและอาจมีส่วนประกอบของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม ชุมชน ประวัติศาสตร์ หรือเอกลักษณ์โดดเด่นอื่น ๆ

1.2 พื้นที่มีศักยภาพในการสร้างโอกาสการเรียนรู้และประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ให้แก่การท่องเที่ยว

1.3 สภาพธรรมชาติหรือระบบนิเวศของพื้นที่ไม่ถูกรบกวนหรือมีการดัดแปลงโดยฝีมือมนุษย์น้อยที่สุด ยกเว้นในส่วนที่เป็นชุมชน หรือการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานของชุมชนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนจะเข้าไปดูแลจัดการ จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่ตามกฎหมาย

2. ปัจจัยด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีปัจจัยย่อยที่ศึกษา 3 ปัจจัย ได้แก่

2.1 การกำหนดเขตหรือให้มีการแบ่งพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.2 การกำหนดให้มีมาตรการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

2.3 การกำหนดให้มีมาตรการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.4 การกำหนดให้มีขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว

2.5 การกำหนดให้มีระบบการจัดการขยะและการจัดการด้านมลพิษ

2.6 การกำหนดให้มีการวางแผน และออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่นการกำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ

3. ปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีปัจจัยย่อย ดังนี้

3.1 เป็นกิจกรรมที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม หรือส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

3.2 กำหนดกฎระเบียบในการควบคุมนักท่องเที่ยว

3.3 เป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้นักท่องเที่ยว

3.4 กิจกรรมที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการและดำเนินการเองได้

3.5 มีการกำหนดหรือออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่สร้างความเพลิดเพลินและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว

3.6 เป็นกิจกรรมที่ยึดถือเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะโดดเด่นของพื้นที่เป็นพื้นที่รวมเฉลี่ยค่ามัธยฐานในปัจจัยด้านกิจกรรมและกระบวนการการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ปัจจัยด้านองค์กรชุมชน มีปัจจัยย่อยและค่ามัธยฐาน ดังนี้

4.1 มีการกำหนดกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติสำหรับสมาชิกชุมชนในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว

4.2 มีการสร้างระบบและวิธีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้สมาชิกและชุมชนโดยมีส่วนร่วมเป็นธรรม

4.3 มีการสร้างระบบและการคืนผลประโยชน์สู่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม

4.4 มีองค์กรรองรับในการดำเนินงานและการจัดการ

4.5 มีระบบผู้นำที่เข้มแข็ง และเป็นที่เชื่อถือของชุมชน

4.6 มีการจัดการ วิธีการและวิธีรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

4.7 มีความรู้และทักษะในการจัดการและแก้ไขผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาอื่น ๆ จากการท่องเที่ยวได้

4.8 ควรมีทักษะการบริหารจัดการเบื้องต้น เช่น การติดต่อประสานงานการจัดระบบนำเที่ยว การจัดการ ด้านการตลาด การบัญชีและการเงิน

4.9 มีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว

4.10 มีความรู้ความเข้าใจการเป็นภาคีเครือข่ายท้องถิ่น หรือนักสื่อความหมายได้อย่างดี

4.11 กำหนดมาตรฐานในการให้บริการ (ความสะอาด สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น)

4.12 ควรมีทักษะด้านการบริการ เช่น วิธีการต้อนรับ การบริการด้านที่พักอาหารและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.13 มีขีดความสามารถในการติดต่อหรือการแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.14 มีความสามารถในการระดมทุนจากสมาชิกชุมชน เพื่อการดำเนินงานเบื้องต้นอย่างเพียงพอ

4.15 ควรมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศประเทศพม่า 1.7 ค่าเฉลี่ย
ปัจจัยย่อยด้านองค์กรชุมชน

สุรชาติ สินวรรณและคณะ (2555 : 129 - 131) จากการศึกษาเรื่องการประเมินศักยภาพการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรมบริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งาม จังหวัดปราจีนบุรี สามารถ
อภิปรายผลได้ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี โดยส่วนใหญ่เป็น
นักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุ 25 - 54 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุของคนวัยทำงาน ส่วนมากประกอบอาชีพ
นักเรียน/นักศึกษา มีรายได้ระดับปานกลางระหว่าง 5,000 - 10,000 บาทสำเร็จการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลทำให้การเดินทางที่จะมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิง
เกษตรกรรมและหัตถกรรม บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งาม ที่มีทัศนียภาพของพื้นที่เกษตรกรรมที่
สวยงามอีกทั้งยังมีระบบนิเวศป่าไม้ของเขตอุทยานแห่งชาติที่เหมาะสมสำหรับการเพิ่มทักษะการ
เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี จึงทำกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภายในครอบครัวและยังเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับ
การพักผ่อนทางกายและทางใจ มีความสะดวกสบายในการเดินทาง ไม่ไกลจากแหล่งที่พักมากนัก
สามารถเดินทางไปได้ในเวลาที่สะดวกและมีกิจกรรมที่สนุกสนานหรือเพลิดเพลินได้ภายในหนึ่งวัน
จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากเห็นด้วยกับความคิดที่ว่าควรจัดให้มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิง
เกษตรกรรมและหัตถกรรม เช่น การเลือกซื้อไม้ดอก ไม้ประดับและต้นไม้ ปั่นจักรยานท่องเที่ยวและ
ท่องเที่ยวพักผ่อน เนื่องจากบริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งามมีทัศนียภาพเชิงเกษตรที่สวยงามและควรจัด
ให้มีกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ดั้งเดิมให้คงอยู่สืบต่อไป

อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลประชาชนในท้องถิ่น และความคิดเห็นของประชาชนต่อการ
พัฒนาการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม บริเวณเทศบาลตำบล
โพธิ์งาม จังหวัดปราจีนบุรีในด้านข้อมูลทั่วไปของประชาชนในท้องถิ่น คือ ชุมชนในพื้นที่เทศบาล
ตำบลโพธิ์งามพบว่า ส่วนมากเป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง 25 - 44 ปี และนับถือศาสนาพุทธ
ประกอบอาชีพค้าขาย มีรายได้อยู่ในระดับปานกลางอยู่ที่ 5,000 - 10,000 บาท จึงมีความสนใจจะมี
ส่วนร่วมและประชาสัมพันธ์ในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม เทศบาลตำบล
โพธิ์งาม ควรมีการจัดสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของฝากที่ระลึกและจัดพื้นที่ที่เหมาะสมตาม
กลุ่มสนใจ โดยมีประชากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารควรมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม
ประเพณีของท้องถิ่น และมีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เช่น การสอนการทำงานหัตถกรรม
แต่ละที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือน และควรจัดระบบการเดินทางทั้งรถโดยสารสาธารณะและรถส่วนตัว
ในการเชื่อมโยงเครือข่ายสถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสะดวกและเหมาะสม

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และทางเลือกในการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งาม จังหวัดปราจีนบุรี จากผลการวิเคราะห์
ข้อมูลพบว่า ความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะเน้นไปในทางกิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยว
เชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม และการเลือกซื้อไม้ดอก ไม้ประดับ เนื่องจากบริเวณเทศบาลตำบล
โพธิ์งาม มีพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะไม้ดอก ไม้ประดับ และมีชุมชนที่มีฝีมือเชิงหัตถกรรม
ที่หลากหลายอาทิเช่น การทำไม้กวาด การทำของที่ระลึกจากดอกไม้ เป็นต้น ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอยู่

ดังนั้นการมองของนักท่องเที่ยวชุมชนและชุมชนท้องถิ่นย่อมแสดงออกมาดังข้อมูลจากการวิจัย และ ยังแสดงความต้องการภายในว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันนั้นสามารถดำเนินไปพร้อม ๆ กันได้ อย่างไรก็ตามถึงแม้เราจะมีข้อมูลความต้องการของชุมชนแล้ว แต่หากจะดำเนินการกิจกรรมใด ๆ ลงไป อาจต้องมองในแง่ของทรัพยากรที่มีอยู่ด้วย จึงจะเกิดความสมดุล มิฉะนั้นจะเกิดผลกระทบ ติดตามมาอย่างแน่นอน นอกเหนือจากนั้นบางกิจกรรมอาจทำให้นักท่องเที่ยวชุมชนและชุมชนท้องถิ่น แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมออกมาไม่ได้ เช่น การขายของที่ระลึก ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กันแต่ ชุมชนอาจมองว่าไม่สัมพันธ์กัน ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลได้

ผลจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการวัดค่าระดับความสำคัญของการประเมิน ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งาม จังหวัดปราจีนบุรี จากการวิเคราะห์ค่าระดับความสำคัญของกิจกรรมที่จะนำมาสู่การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรม บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งาม จังหวัดปราจีนบุรีในแต่ละด้านพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับกำไรที่ได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นในด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งชุมชนยังให้กิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและหัตถกรรมที่ให้ผลกำไรต่อ 20 คนต่อ เดือนถึง 90,000 บาท มากกว่ากิจกรรมซื้อไม้ดอก ไม้ประดับและต้นไม้ ในแง่วิชาการเราอาจมองว่า คุณภาพชีวิตที่ดีต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ในขณะที่ชุมชนอาจไม่ได้มองอย่างนั้นเสมอไป เนื่องจาก ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งามส่วนใหญ่เป็นชุมชนเกษตรกรรม มีรายได้จากการ เกษตรกรรม ซึ่งมีรายได้ต่อหัวต่ำ ซึ่งหากเป็นไปได้ ชุมชนก็อยากจะเพิ่มรายได้ให้กับตนเองมากกว่าอยู่ กับสิ่งแวดล้อมที่ดีแต่รายได้จุนเจือครอบครัวต่ำ แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าชุมชนบริเวณ เทศบาลตำบลโพธิ์งามจะเห็นแต่เฉพาะรายได้อย่างเดียวแต่ก็สะท้อนความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ออกมาในด้านสิ่งแวดล้อมจากการทำวิเคราะห์กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) ด้วย ซึ่งให้ กิจกรรมที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด นั้นแสดงให้เห็นถึงความรู้และความตระหนักที่มีต่อสิ่งแวดล้อม บริเวณเทศบาลตำบลโพธิ์งามนั่นเอง

การวิเคราะห์ผลได้ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว การวิเคราะห์ผลได้ทางเศรษฐกิจการ ท่องเที่ยว เป็นการคาดหวังจากการข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่และคาดว่าจะ เป็น ซึ่งทำให้เรามองเห็นตัวเลข ให้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่คำนวณมาได้นั้นอาจไม่ตรงทีเดียว ซึ่งเราสามารถนำข้อมูลมาคำนวณ และหาผลลัพธ์ได้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูล

ดวงพร อ่อนหวาน และพิศพิมพ์ จันทร์พรหม (2555) ศึกษาเรื่อง ความต้องการการ สนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อพิจารณาจากจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับ แหล่งธรรมชาติและความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว ส่วนด้านความต้องการการ สนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า คนในชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน และเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะมีผลต่อการพัฒนาชุมชน แต่ขาดความมั่นใจในการเริ่มต้นจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และต้องการได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เพื่อจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนจากหน่วยงานภายนอกพื้นที่

กุสุมา ภูเสต์ว (2553) ทำการศึกษา เรื่องการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1. สาเหตุและที่มาในการริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือการที่หน่วยงานภายนอกมองเห็นศักยภาพของชุมชนว่าสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้และการที่คนในชุมชนได้มองเห็นศักยภาพของชุมชนเองและร่วมกันพัฒนาเพื่อให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้น 2. สื่อหลักที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้แก่ การใช้สื่อมวลชน การใช้สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และสื่ออินเทอร์เน็ต กลยุทธ์ที่ใช้ ได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อและช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย กลยุทธ์การประสานงานและร่วมมือกับหน่วยพันธมิตร และกลยุทธ์การสร้างมูลค่าเพิ่ม 3. กลยุทธ์ที่ใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้แก่ กลยุทธ์การใช้สื่อให้เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย กลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ กลยุทธ์การใช้เครือข่ายการสื่อสาร กลยุทธ์การใช้ความรู้สึกนึกและภาคภูมิใจ และกลยุทธ์ที่ชี้ให้เห็นประโยชน์

ชลตรงค์ ทองสง (2557) ศึกษาเรื่อง แนวคิดการพัฒนา Slow Tourism ในประเทศไทย พบว่าการท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism คือ การท่องเที่ยวที่ไม่เร่งรีบ นักท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่ยาวนานขึ้น เพราะผู้คนต่างเบื่อหน่ายสังคมเมืองที่วุ่นวาย จึงอยากที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ใช้เวลาทำกิจกรรมอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่ยาวนานขึ้น การท่องเที่ยวแบบ Slow Tourism ควรเกิดภายใต้แนวคิด 10 ประการ (10 Slow: 10 S) ประกอบด้วย

1. Slow Activity คือ การประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่ยาวนานขึ้น เน้นการพักผ่อนหย่อนใจท่ามกลางธรรมชาติหรือวัฒนธรรม
2. Slow Logistic คือ การเดินทางที่ไม่เร่งรีบจนเกินไป มีความปลอดภัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจากการเดินทาง
3. Slow Food คือ การปรุงอาหารที่ประณีต ใช้วัตถุดิบที่สด สะอาดและปลอดภัย
4. Slow Stay คือ การพักค้างแรมในแหล่งท่องเที่ยวที่ยาวนานขึ้นและมีการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
5. Slow Place/City คือ สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นชุมชนหรือเมืองขนาดเล็กที่มีความสงบและปราศจากมลพิษ
6. Slow Money คือ การใช้จ่ายที่สมควรจ่าย ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันของผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว
7. Slow Development คือ การพัฒนาขนาดเล็กเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว
8. Slow Accommodation คือ สถานที่พักแรมที่มีความสงบ สะอาด ปลอดภัยและมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี
9. Slow Life คือ การท่องเที่ยวท่ามกลางความสงบในธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นชนบท
10. Slow Energy คือ การประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ประหยัดพลังงาน

ซึ่งถ้าประเทศไทยสามารถพัฒนา Slow Tourism ให้เกิดขึ้นได้ก็จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะสร้างความยั่งยืนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ เพราะ Slow Tourism เป็นกิจกรรมที่เป็นมิตรกับ

สิ่งแวดล้อม ประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นการสร้างความเข้มแข็งของภาคธุรกิจ การท่องเที่ยวในท้องถิ่นอีกด้วย

อรนุช โกศล และโชคชัย สุทธาเวศ (2556) ศึกษาการจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่าง เต็มตัวในปีพ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นอนาคตอันใกล้นี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องเตรียมความพร้อม ในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้แก่ประเทศเป็นอย่างมาก เมื่อเริ่มการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ อาเซียน มีแนวโน้มว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มปริมาณมากขึ้น ดังนั้นจึงควรให้ความสนใจและ เตรียมความพร้อมด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านนโยบายและการจัดการควรหันมาให้ความสนใจ การจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนา ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของ ธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้หรือเพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ซึ่งการจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานราชการ องค์กร ภาคเอกชน เครือข่ายต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นและการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นควบคู่กัน นอกจากนี้ ควรพิจารณาและทบทวนถึงผลงานด้านวิชาการและการวิจัยที่ผ่านมาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง อันจะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

ดวงรัตน์ ด่านไธยนา (2553) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมในการเลือกและความต้องการของ นักท่องเที่ยวต่อคู่มือการท่องเที่ยวด้วยตนเอง กรณีศึกษาชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมในการเลือกและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบคู่มือ การท่องเที่ยวด้วยตนเองของชุมชนบางนกแขวกจังหวัดสมุทรสงคราม 2) เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ ทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงครามที่อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบคู่มือการท่องเที่ยวด้วยตนเองของชุมชนบางนกแขวก จังหวัด สมุทรสงคราม เครื่องมือการวิจัยและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ข้อมูลคือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง แก่คนในชุมชนและการใช้แบบสอบถามโดยการแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญจากการคัดสรรและ เข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี ผู้ให้ข้อมูลคือคนในชุมชนจำนวน 5 ท่าน แบ่งเป็นผู้นำชุมชน 2 ท่าน ศูนย์ราชการด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม 2 ท่านและคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน 1 ท่าน ช่วยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนบางนกแขวกและสิ่งที่ต้องการจะนำเสนอใน คู่มือการท่องเที่ยวรวมทั้งใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบคู่มือ การท่องเที่ยวและภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนบางนกแขวก อำเภอบางคนที่ จังหวัด สมุทรสงคราม ผลการวิจัยปรากฏว่าพฤติกรรมในการเลือกและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มา ท่องเที่ยวในชุมชนบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม คือนักท่องเที่ยวมีความสนใจต่อเส้นทาง การท่องเที่ยวในตำบลบางนกแขวกเพื่อศึกษาหาความรู้ทางด้านวิถีชีวิตชุมชนเชิงประวัติศาสตร์โดยใช้ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นตัวช่วยเสริมทั้งด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของคนในชุมชน ทางด้านเกษตรกรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในหลากหลายแง่มุม ภาพลักษณ์ที่นักท่องเที่ยวนึกถึง มากที่สุดในการมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบางนกแขวกคือการได้สัมผัสกับวัฒนธรรมที่แท้จริงของชุมชน (Sense of Place) ที่เกี่ยวเนื่องกับสายน้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นส่วน

หล่อหลอมให้เกิดเป็นมิตรภาพความมีน้ำใจของคนในชุมชนซึ่งถือเป็นเสน่ห์และเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบางนกแขวกที่หาได้ยากยิ่งในสังคมปัจจุบัน ส่วนรูปแบบคู่มือทางการท่องเที่ยวของชุมชนบางนกแขวกนั้นจะต้องคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นโดยการนำเสนอเรื่องราวมาจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนในรูปแบบการเล่าเรื่องแบบนิยายและการใช้ภาพประกอบแบบภาพวาดลายเส้นภาพสีน้ำเพื่อให้เกิดความรู้สึกสบาย ๆ เมื่อได้มาพักผ่อน ลักษณะการจัดวางรูปภาพและตัวอักษรควรมีลักษณะผสมผสานกัน มีภาพเล็กประกอบกับภาพใหญ่ ขนาดที่เหมาะสมสำหรับคู่มือการท่องเที่ยวของชุมชนบางนกแขวกคือขนาด A5 หรือพ็อกเก็ตส์บุ๊กเพื่อให้สะดวกต่อการพกพา ง่าย เนื้อหาด้านในต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวที่แสดงถึงการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีแผนที่ขนาดใหญ่ดูชัดเจนแสดงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ และคู่มือการท่องเที่ยวต้องมีลักษณะเหมือนของฝากที่ทำให้ได้คิดถึงหรืออยากหวนกลับมาเยี่ยมเยือนอีกครั้งหนึ่ง

กิตติยา เต๋นชัย (2558) พฤติกรรมการใช้และการรับรู้ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเมืองพัทยา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเมืองพัทยาเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการเป็นแนวทางในการพัฒนาและกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดสำหรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้ตอบสนองต่อความต้องการและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือนักท่องเที่ยวชาวไทยในเมืองพัทยาที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์อยู่เป็นประจำ จำนวน 300 คน การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และการแจกแจงความถี่แบบสองทางหรือการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabs) ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20 - 25 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี สถานภาพโสด ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 - 30,000 บาท ใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยโทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ตโฟนมากที่สุด ใช้ระยะเวลาโดยเฉลี่ยในการเข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน และ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เฟสบุ๊คบ่อยที่สุด ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า 1) พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวหรือสถานที่พักผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) การรับรู้ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวหรือสถานที่พักผ่านสื่อออนไลน์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยวหรือการเลือกสถานที่พักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 3) ความพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยวหรือการเลือกสถานที่พักอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ฤดี หลิมไพโรจน์และไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว (2558) ศึกษาเรื่องอิทธิพลของภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ที่มีต่อความตั้งใจกลับมาเที่ยวซ้ำที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจด้านสิ่งดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยวส่งผลต่อการกลับมาเที่ยวซ้ำที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามากที่สุด ตามด้วยความพึงพอใจต่อการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ภาพลักษณ์ด้านแหล่งท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัย และภาพลักษณ์ด้านของที่ระลึก โดยความพึงพอใจด้านสิ่งดึงดูดประกอบด้วยความเป็นเอกลักษณ์ ความงดงามของ

ศิลปวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว การได้สัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ความหลากหลายของสินค้าและของที่ระลึก ความหลากหลายของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม ความสวยงามของสภาพภูมิทัศน์โดยรวมของสถานที่ท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทางด้านสถาปัตยกรรมของสถานที่ท่องเที่ยว

นิธนา เอี่ยมสะอาด และสุกานดา เทพสุวรรณชนะ (2557) ศึกษาเรื่องการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางบกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อรองรับการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนมีความต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางบก มีความต้องการระดับมากในทุกด้าน ส่วนแนวทางการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางบกในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อรองรับการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีแนวทางดังนี้ ด้านคุณค่าของแหล่งเที่ยวต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจและการร่วมมือในเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และคนในชุมชนและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ รวมทั้งการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ในด้านความสะดวกในการเข้าถึง การส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวผ่านบริษัททัวร์ การสร้างกิจกรรมส่งเสริมด้านการขาย การประชาสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการเพิ่มช่องทางการตลาด ส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจที่สามารถใช้ในประเศกลุ่มอาเซียน สำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ภาครัฐควรวางนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ประกอบการเตรียมตัวและปรับตัวให้เข้ากับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ผู้ประกอบการควรปรับปรุงระบบการชำระเงินผ่านบัตรเครดิต บัตรเงินสดมากขึ้น การพัฒนาแอปพลิเคชันรวมทั้งเว็บไซต์เพื่อให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวและแบ่งปันประสบการณ์ท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว ด้านสภาพแวดล้อม ปลูกสิ่งก่อสร้างเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวพักผ่อนและควรต้องสอดคล้องกับภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ประเด็นเพิ่มเติมในการเพิ่มศักยภาพด้านการพัฒนาหลักสูตรในสายวิชาชีพในธุรกิจการท่องเที่ยว การจัดทำหน่วยงานฐานข้อมูลสำหรับบริการด้านการท่องเที่ยวและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินและภูมิปัญญาของคนไทยรวมทั้งการสงวนสิทธิ์ในอาชีพมัคคุเทศก์ให้เฉพาะคนไทยเท่านั้น

ชลัยรัตน์ ศรีเอม (2554) ศึกษาเรื่องการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดการการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการตลาดเพื่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์และเพื่อสร้างการจัดการการตลาด เพื่อการประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า การตอบแบบสอบถามและการทบทวนวรรณกรรมที่ได้นำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปการอภิปรายผล โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาได้เปิดรับข่าวต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวโดย ผ่านสื่อมวลชน โทรทัศน์ วิทยุ และกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจมาท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบูรณ์ นิยมมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนตามแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก การใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ได้รับชมการนำเสนอตัวแบบวัดระดับความสำคัญในปัจจัยทางการตลาด พบว่าด้านผลิตภัณฑ์ให้ความสำคัญกับ 3 ส่วน ในชุดงานวิจัยได้แก่ โฮมสเตย์ เส้นทางจักรยานภูเขาและผลิตภัณฑ์และกระบวนการทัศนสำหรับการจัดการตลาดโดยใช้การประชาสัมพันธ์โดยใช้รูปแบบตัวอย่างลักษณะของสื่อในการประชาสัมพันธ์ของ

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อวิทยุกระจายเสียง ตามลำดับที่จะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่สูงจังหวัดเพชรบูรณ์

ทิพย์วดี โพธิ์สิทธิพรรณ (2554) ศึกษาเรื่อง ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยอุทยานแห่งชาติจัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ด้านการรักษาระบบนิเวศวิทยา ที่มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติและลักษณะภูมิประเทศแบบต่าง ๆ หรือทิวทัศน์ที่งดงาม เป็นแหล่งที่อุดมไปด้วยพืชพรรณธรรมชาติและสัตว์ป่า ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางวิชาการและแหล่งนันทนาการทางการท่องเที่ยว การจัดการอุทยานแห่งชาติจะแตกต่างไปจากพื้นที่อนุรักษ์อื่น ๆ แต่จะเหมือนกันคือ ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติให้ความนิยมเดินทางท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติเพิ่มมากขึ้นทุกปี กิจกรรมนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของอุทยานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเข้ามาสัมผัสกับธรรมชาติ โดยเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติที่ได้รับความนิยมท่องเที่ยวอันดับหนึ่งก็คือ เขาใหญ่ มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี ถึงแม้กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชจะจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักค้างคืนและแบบไปกลับในอุทยานแห่งชาตินาร์รอง 10 แห่ง แล้วก็ตาม แต่ผลการประเมินพบว่านักท่องเที่ยวทะเลาะกันจนเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติ และจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ให้อาหารสัตว์ป่าส่งผลต่อพฤติกรรมของสัตว์ป่าและปัญหาการจราจรติดขัด สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ ทำให้เกิดขยะและน้ำเน่าเสียตามมา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลให้ทางอุทยานต้องหามาตรการในการควบคุมอย่างเด็ดขาดเพื่อที่จะทำให้อุทยานแห่งชาติเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไปในอนาคต

นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา (2556) ศึกษาเรื่อง การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหัวเขาจีน ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหัวเขาจีน และศึกษาปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีนโดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กรอยู่ในระดับมาก แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ 1) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง 2) การให้ความรู้การจذبอบรมในการจัดการการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ 3) การศึกษาดูงานและการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ และ 4) การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ การประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัด และสื่อต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านองค์กรมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านกิจกรรม และด้านที่ต่ำที่สุดคือ ด้านพื้นที่ ส่วนแนวทางแก้ปัญหาด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านองค์กร และด้านที่ต่ำที่สุด คือ แนวทางแก้ปัญหาด้านพื้นที่

ภัทรกร พลพนาธรรม ปาฐกถา รัตนบรรณสกุล และปรมาภรณ์ สุโกไส (2553) ศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาบุคคลในเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย และเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์แบบหลวมของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตลาดน้ำบางน้อย เทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่าง เจาะจงรายบุคคลตามรายชื่อที่ระบุในเครือข่ายในพื้นที่ (Purposive Sampling) จำนวน 33 คน สถานที่ทำการเก็บข้อมูล พื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ตามความสะดวกของผู้เก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ศูนย์กลางของเครือข่ายทางสังคมจากเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) และเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความร่วมมือ เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ และการพึ่งพากัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) เป็นหลักในการแสดงความเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย มีทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 ความร่วมมือที่มีเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) เป็นหลัก มี 4 งาน ได้แก่ ร่วมมือด้านบริหารนโยบายตลาดน้ำบางน้อย ร่วมมือด้านกลุ่มแกนนำแม่ค้า ร่วมมือด้านปรับทางเดินริมน้ำและและร่วมมือด้านปรับลานจอดรถ

1.2 เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ที่มีเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) เป็นหลัก มี 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเกาะแก้ว ชุมชนเกาะใหญ่พัฒนาและชุมชน 789

1.3 การพึ่งพากันที่มีเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) เป็นหลัก มี 1 กิจกรรม ได้แก่ พึ่งพาด้านอำนาจ

2. เส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) และเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) เป็นหลักที่แสดงความสัมพันธ์สองทาง (Reciprocal) มี 2 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 การร่วมมือ ที่มีทั้งเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล และเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา เป็นหลัก มี 1 งาน ได้แก่ ร่วมมือด้านประชาสัมพันธ์

2.2 เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ มีทั้งเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพลและเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหาเป็นหลัก มี 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกระดังงาร่วมใจ

3. เส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) เป็นหลักเป็นที่พึ่งพาของเครือข่าย มีเพียง 1 องค์ประกอบ คือ การพึ่งพากัน ที่มีเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) เป็นหลัก มี 4 กิจกรรม ได้แก่ ประการแรก ด้านทรัพยากร ด้านข่าวสาร ด้านความร่วมมือเชิงภาคี และสุดท้ายด้านนโยบาย/กิจกรรม

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยประการแรก เครือข่ายทางสังคมรูปวงกลมแสดงถึงการรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจหลายด้านด้วยเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพลโดยรวม (OutDegree) จะช่วยให้เกิดภาวะผู้นำ และทิศทางการทำงานแบบรวมศูนย์เป็นเอกภาพ ทั้งนี้ต้องมีการปกครองแบบธรรมาภิบาล โปร่งใส ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายด้วย ประการที่สองเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล (OutDegree) และเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) ที่แสดงความสัมพันธ์สองทาง

(Reciprocal) แสดงว่าบทบาทของบุคคลมีทั้งอิทธิพลและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประการสุดท้าย
เส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้าหา (InDegree) ที่มีความหนาแน่นของเส้นมาก มีทั้งการพึ่งพาภาคเอกชน ผู้มี
ชื่อเสียงในพื้นที่ และภาครัฐ การกระจายอำนาจให้ผู้คนมีที่พึ่งหลาย ๆ แหล่งเป็นผลดีในการสร้าง
ความเข้มแข็งของเครือข่าย
